

биться серьёзного результата ни в экономике, ни в политике, ни в системе образования.

В настоящее время подрастающее поколение часто обвиняют в бездуховности, безверии, агрессивности. Безусловно, доля правды в этих высказываниях присутствует. И, конечно, роль образования в устранении этих проблем велика. Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт» издавна известен подготовкой и воспитанием высококвалифицированных специалистов и прочными традициями гуманизации и гуманитаризации образования.

Гуманитарное образование непосредственно обращено к человеку, к его интеллектуальной и эмоциональной сфере, к осознанию им своего жизненного предназначения и своего места в обществе.

О том, что хранителем моральных истин служит гуманитарное образование, писал еще в середине XIX века А. Ламартин. Его мысль «Если человек утратит хотя бы одну из моральных истин, погибнут и человек, и все человечество» и сегодня звучит более чем актуально.

Руководство университета понимает, что одной из важнейших компетенций, определяющих профессионализм сотрудника, является его ответственность. К сожалению, сегодня нет социальных инструментов, молодежных организаций, занимающихся непосредственно проблемами воспитания. Именно поэтому воспитание должно пронизывать учебный процесс. Его содержательные и процессуальные характеристики должны соответствовать новой образовательной парадигме, стратегии и тактике развития образования. Воспитывать молодого специалиста должны представители преподавательского корпуса высшей школы, значительно усилив воспитательную работу ними. Каждому преподавателю сегодня необходимо вносить коррективы в свою деятельность с учётом потребностей общества.

Развитие личности – непрерывный, трудоёмкий процесс, реализация которого является основой государственной политики, практической деятельности всех институтов и структур государства и общества.

*Лозовой В.О.
м. Харків, Україна*

МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК СЕРЦЕВИНА ЇЇ ДУХОВНОСТІ

Моральна культура особистості посідає важливе місце в структурі культури особистості і є часткою технологічного потенціалу і серцевинною світоглядного комплексу індивіда, оскільки моральна складова

пронизує всі види культури й розкриває моральну цінність будь-якої діяльності людини. Моральну культуру особистості подають як міру соціалізації індивіда, міру соціальної зрілості, моральної мудрості тощо.

Рівень розвитку моральної культури особистості може вимірюватися через систему функціонально пов'язаних показників: знання основних моральних правил, норм, принципів і ідеалів суспільства; оцінка їх як соціально справедливих, доцільних, необхідних, таких, що сприяють як суспільному прогресу в цілому, так і всебічному гармонійному розвитку особистості; втілення їх у повсякденній поведінці, різнобічній діяльності, спілкуванні; соціально значуща мотивація поведінки й діяльності; дотримання вимог обов'язку і совісті в складних життєвих ситуаціях і навіть екстремальних обставинах; потреба і здатність до постійного морального самовдосконалення. Ці змістовні показники моральної культури особистості є невід'ємною складовою її загальної культури. Головним критерієм оцінки моральної культури є реальна поведінка людини, її моральні ідеали, ставлення до інших людей, колективу, суспільства, міра гуманності, що виявляється особистістю в соціальній діяльності і яка визначає ступінь її духовно-моральної свободи в конкретних умовах суспільної, моральної необхідності. Основною функцією моральної культури особистості є регулювання моральної складової будь-якої діяльності й моральних відносин у суспільстві. Отже, моральна культура особистості – це характеристика її моральності, яка віддзеркалює ступінь засвоєння морального досвіду, а також готовність до постійного самовдосконалення.

Як і будь-яке складне явище, вона має свої структурні компоненти у вигляді єдності культури моральних почуттів, культури етичного мислення і культури поведінки. Моральна культура особистості визначається як міра засвоєння і реалізації моральних цінностей суспільства у вчинках людини, у будь-яких сферах її життєдіяльності й виступає основним регулятором її повсякденної поведінки. Це досягається шляхом не просто засвоєння моральних норм, принципів, ідеалів, а й їх утілення в практику суспільного буття. Йдеться про здатність бути носіями ідеалів і принципів гуманізму, колективізму, патріотизму, інтернаціоналізму, альтруїзму тощо. Якщо ці цінності органічно вплетені в духовний світ людини, є її переконаннями, її невід'ємними якостями й кристалізуються в її духовній культурі, проявляються в мотивації та практиці вирішення актуальних проблем в різних сферах матеріального і духовного виробництва, то це свідчить про високий рівень моральної культури особистості.

Святитель Іоанн підкреслював, що «Долг священнослужителя указывать нравственные основы, на которых жизнь общества должна устроиться и вдохновлять его деятельность». Учасники Всеукраїнської

науково-практичної конференції «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования» (Харків, 2011 р.) привертали увагу до значущості моральних принципів і ідеалів людяності у різних видах соціальної і добродійної діяльності. Моральність особистості, на думку філософів, все більшою мірою висувається в число провідних духовних детермінант її соціальної поведінки.

Кожна епоха породжує свій моральний менталітет як специфічну сукупність норм, принципів, ідеалів, оціночних суджень, що створюють відповідне середовище духовності, яке існує і на свідомому, і на підсвідомому рівнях в культурі народів. В умовах глобалізації імперативом має стати «Людина розумна повинна стати людиною моральною, це питання її життя і смерті». Оскільки інтелект не занурений у моральність може знищити не тільки навколо себе, а й самого себе.

Мораль у сучасному світі постає як квінтесенція духовності, що зорієнтована і на людину, і на її соціальне і природне середовище. Особистість має поступатися власним егоїзмом, підвестися до значущості розумного самообмеження в ім'я гармонійної єдності з життям в усіх його багатоманітних проявах.

Утвердження моральних цінностей, моральних основ загального існування традиційно пов'язується з такими історичними особистостями, як Лев Толстой, Махатма Ганді, Альберт Швейцер, Андрій Сахаров, Мати Тереза та ін., для яких було характерне подвижництво в інтересах людей. Ці особистості розглядали утвердження добра, боротьбу з несправедливістю і насиллям, захист гідності і самоцінності особистості, захист навколишнього середовища, захист прав людини, забезпечення її гідного життя, самореалізацію в інтересах особистості і суспільства як своєрідні морально-правові імперативи. Слід зауважити, що права людини співзвучні гуманістичним моральним настановам. Такі моральні настанови або імперативи, які стосуються найбільш високого рівня моральної зрілості, є, як уже зазначалося, регуляторами поведінки, підтримують людину в різноманітних аспектах соціального функціонування.

Морально-правові імперативи сучасного світу знайшли відображення у «Загальній декларації прав людини», що була ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р. і прийнятою на її основі «Європейською конвенцією з прав людини» (1950 р.). Права людини – вища соціально-правова і моральна цінність. Гуманістичні ідеї нормативних актів світового співтовариства, які установлюють загальнолюдські морально-правові цінності, втілені і закріплені в Конституції України.

Формування індивідуальності кожної людини – основне завдання сучасного суспільства, і на це мають бути спрямовані системи морального і естетичного виховання. Важливо формувати у молодого покоління-

ня моральні властивості, особливо почуття обов'язку і совісті, відповідальності, сенсу життя заради реалізації принципів гуманізму, патріотизму, колективізму тощо. Традиційно це прийнято називати духовною складовою внутрішнього світу особистості.

Духовне виховання має розгортатись на моральних принципах й ідеалах людяності і підкріплюватися різними видами соціальної практики, перш за все, добродійною діяльністю, партнерською взаємодією тощо. В основу виховних заходів слід покласти Конституцію України, зокрема статтю 3 як базову, у якій наголошується: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Тобто, за умов конфлікту цінностей та їх розв'язання соціальні суб'єкти повинні виходити з того, що не існує такої цінності, заради якої можна було б нехтувати чи пожертвувати людиною. Орієнтири суб'єктам виховання і освіти подаються в Указі Президента України від 27 квітня 1999 р. «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян», в інших законодавчих актах та документах МОН і АПН України. Отже, завдання освітніх закладів – формувати у молоді духовні цінності, що реалізуються у доброті, милосерді, толерантності, справедливості тощо.

Духовність виступає засобом подолання егоїзму, а також вільного сприйняття і реалізації альтруїзму. Це здатність усвідомлено і добровільно сприймати інтереси іншої людини, колективу, громади, суспільства як власні індивідуальні цінності, що проявляються у прагненні безкорисливо творити добро, стверджувати справедливість, відчувати чужі біль чи радість як власні переживання. Отже, духовність розуміється як узагальнююче поняття ціннісної свідомості індивіда (особистості), що має світоглядне, життєорієнтовне значення, а моральність виступає її серцевиною, що спрямовує інтелектуальний й взагалі технологічний потенціал, почуття, розум і волю на служіння сім'ї, родині, колективу, громаді, народу. Духовність у вигляді загальнолюдських моральних цінностей надає сенс життю людини і слугує опорою у пошуках засобів виконання обов'язку, усвідомлення сутності добра і зла, справедливості і відповідальності, засобом саморегуляції та самовдосконалення у взаємодії з навколишнім світом тощо. Вона стає силою, що створює і підтримує особистість й індивідуальність в людині. Кожна людина покликана підпорядкувати себе вищим цілям, виконувати свої обов'язки і реалізувати своє призначення шляхом взаємодії з іншими й заради інших. Мораль, як відомо, є ціннісною основою людського існування. І. Кант у свій час підкреслював, що моральнісно людина чинить лише тоді, коли зводить у закон своїх вчинків обов'язок перед людиною і людством, а також пропонував завжди розглядати людину як мету і ні за жодних підстав як засіб.

Серед багатьох сучасних філософів і релігієзнавців домінує уявлення, що духовність, перш за все, пов'язана з релігійністю. Але, як свідчить практика, світові і національні релігії завжди орієнтували на любов до Бога і віддане служіння йому, на любов та служіння його творінням, тобто людям. Іще у Давньому Китаї етика Конфуція орієнтувала на добродійність і глибоку повагу до себе та інших, але вважалось, що на це здатні лише повноцінні, «ідеальні люди», які «не роблять іншим того, чого собі не бажають». У період європейського середньовіччя теж пропонувався «золоте правило моральності» – «не роби іншому того, чого не хочеш, щоб інший робив тобі». Отже, релігія, взагалі релігійні установи, священні книги використовували мораль як засіб творення людяності, гуманності, що має йти від Бога. Таким чином, духовність особистості, на наш погляд, може вимірюватись рівнем її моральної культури.

*Gabińska A.
Warsaw, Poland*

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF MENTAL HEALTH AND SOCIAL ADAPTATION – THE ROLE OF INNER MULTIPLICITY AND DIALOGICAL COMPETENCIES IN FACILITATING PSYCHOSOCIAL ADJUSTMENT

The field of clinical psychology has undergone substantial changes within the last 20 years. This evolution reflects advances made in the science of clinical psychology and related disciplines, and responds to social demands and changes the world is currently undergoing. A field that was originally preoccupied with understanding and treatment of mental disorders, has lately broaden its horizons to not only consider a pathogenic orientation, but also a salutogenic one, focused majorly on human resources and strengths. This expansion of interest resulted in an increased awareness of factors contributing to mental health and proper social adaptation. It is becoming increasingly pronounced that such focus of attention is advantageous as prevention is one of the most effective ways to reduce the burden of the disease and simultaneously it is cost-effective as many interventions often become self-financing over time, saving public expenditure [1]. Knowledge on mechanisms that protect mental health and foster stress resilience is not only useful in clinical setting. More and more often interventions and promotion programs are developed for different recipients as well – parents, pupils, employees and elderly people – all with the aim of enhancing participants resources, improving their well-being and keeping them healthy in times of difficulty.